

21. Владимиров В. Н. Пространственные аспекты истории Алтая: значение компьютерного картографирования / В. Н. Владимиров, Д. В. Колдаков, И. Г. Силина и др. // *Круг идей: традиции и тенденции исторической информатики*. М., 1997. С. 92–107.
22. Хід голосування по регіонах України на виборах Президента України 1999 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vp1999/WEBVP1.WEBPROC103?kodvib=200&casgol=20>.
23. Мельвиль А. Ю. Опыт классификации стран / А. Ю. Мельвиль, М. В. Ильин, Е. Ю. Мелешкина и др. // *Полис*. – 2006. – № 5. – С. 15 – 38.
24. Картографирование данных рейтингов «Политического Атласа Современности» [Електронний ресурс] / А. Н. Горбань, А. Ю. Зиновьев, А. И. Колодяжный. – Режим доступу: <http://pca.narod.ru/politatlas/AtlasCartography2006.pdf>.
25. Картографирование данных рейтингов Политического Атласа Современности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pca.narod.ru/politatlas/index.html>. – Заголовок з екрану.
26. Берлянт А. М. Геоинформационное картографирование / А. М. Берлянт. – М., 1997.

Мацкевич Р. М., НУ "ОЮА"

СТАДІЇ ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ – ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

В статье рассматриваются вопросы структуры политического процесса, который состоит из ряда последовательно совершающихся и циклически повторяющихся стадий. Анализ политического процесса позволяет выделить в его структуре, во-первых, частичные политические процессы или группы относительно самостоятельных политических действий, образующие в своей совокупности движение политической жизни в целом, во-вторых, этапы в изменении состояния политической реальности.

Questions of political process structure which consists of row of stages consistently accomplished and cyclic repetitive are examined in the article. Analysis of political process allows to distinguish in its structure, at first, partial political processes or groups of relatively independent political actions, which forms in aggregate motion of political life on the whole, secondly, stages in change of state of political reality.

Визначаючи політичний процес як послідовно впорядковану сукупність цілеспрямованих політичних дій, ми тим самим залуцаємо до його опису певну стадійну модель, яка дозволяє виділяти в політичному процесі не тільки різні етапи, але й структурувати їх таким чином аби продемонструвати їх внутрішній необхідний зв'язок та взаємозалежність. З чого випливає, що дослідження та характеристика стадій політичного процесу є одним з базових завдань, що постає як перед політичною наукою в цілому, так і перед будь-якою окремою політичною теорією, що претендує на загальнонауковий статус.

По суті, на сьогоднішній день ми можемо виділити одразу ж декілька способів класифікації стадій політичного процесу. Одним з найбільш широко розповсюджених підходів до визначення стадій політичного процесу є такий, що розглядає їх як послідовну зміну, яка відбувається в ході формування й взаємодії елементів політичної системи. Відповідно до чого політичний процес структурується як сукупність наступних чотирьох етапів:

- а) конституювання політичної системи;
- б) відтворення основних ознак та елементів політичної системи;
- в) розробка, прийняття і виконання політико-управлінських рішень;
- г) контроль за функціонуванням і напрямками розвитку політичної системи.

Однак, визнаючи доцільність виокремлення чотирьох перелічених вище етапів політичного процесу дослідники по різному оцінюють їх значущість. Власну інтерпретацію цієї моделі пропонує Д. Зеркін. Для нього суто структурний аспект протікання політичного процесу має поєднуватись з історичним аспектом. Тому він виділяє такі три стадії політичного процесу як: інституціоналізація та конституювання конкретної політичної системи, функціонування і розвиток (реформування і модернізація) політичної системи, деградація політичної системи [1; 439]. Проте, зазначена модель опису стадій політичного процесу, на мою думку, має серйозні вади. Найважливішою з них є те, що остання з запропонованих Д. Зеркіним стадій політичного процесу характеризує не політичний процес як такий, а виключно якісний стан політичної системи. В цьому сенсі ми можемо спостерігати, що останні дві стадії політичного процесу практично співпадають, оскільки деградація політичної системи також передбачає її функціонування. Справді, якщо вживається поняття деградації, то мається на увазі

не стільки припинення політичного процесу взагалі (що є неможливим, оскільки у цьому разі відбулося б зникнення політичної системи), скільки якісно незадовільний стан та властивості цього процесу. Таким чином, запропонована Д. Зеркіним модель, фактично, є двохстадійною (цими двома стадіями є конституювання політичної системи та її подальший розвиток) з тією лише специфічною властивістю, що до неї застосовується такий додатковий критерій як оцінка якості стану політичної системи (в цьому сенсі політичний процес може бути визначеним чи як прогресуючий, чи як деградуєчий).

На мою думку, основна відмінність між представленими в межах цього підходу інтерпретаціями політичного процесу полягає у специфіці розуміння першого етапу, тобто стадії "конституювання політичної системи". Справа в тому, що як таке конституювання політичної системи може бути представлено, з одного боку, як певний "одноразовий" акт, коли поняття "конституювання" розглядається як тотожне поняттю "конституціонування", що означає "установлення" чи "встановлення". Таким чином процес виникнення політичної системи описує Ж. -П. Жакке, для якого фіксація політичної влади у суспільстві відбувається через "акт визначення статусу політичної влади" (причому, як відмічає зазначений автор, цей "акт визначення" за правило має однобічний характер) [2; 103]. А з іншого боку – як постійно триваючий процес зміни політичної системи в цілому.

Відповідно до чого утворюються дві базові моделі протікання політичного процесу. Перша з них являє собою зразок типової дискретної моделі, коли після утворення певної політичної системи (демократичної, авторитарної чи тоталітарної) три наступні фази політичного процесу слідує одна за одною по мірі визначення і реалізації політичних завдань. Інша модель розглядає три останні етапи політичного процесу ("б", "в" та "г") лише як прояви постійно триваючого конституювання політичної системи. Тобто у першому випадку конституювання політичної системи розглядається лише як необхідна і найбільш загальна умова політичного процесу, а у другому – як інтегральний чинник всього політичного процесу, який реалізується на всіх без виключення стадіях.

Хоча у сучасній політичній науці можна зустріти і прямо протилежний підхід до визначення стадій політичного процесу, який засновується на тому, що ключовим моментом будь-якого політичного процесу – і відповідно його центральною стадією – є

прийняття політичного рішення. Тому прибічники цієї класифікації стадій політичного процесу, фактично, обґрунтовують двохчленну теоретичну модель, коли весь політичний процес розпадається на дві основні фази (чи два основні етапи), якими є: а) підготовчий процес (це збір та обробка інформації про стан тієї чи іншої системи чи того чи іншого об'єкту, відносно якого приймається політичне рішення [3; 391]), і б) процес реалізації прийнятих політичних рішень (який включає в себе організацію виконання рішень; перевірку досягнення мети і якості виконання рішень; виявлення допущених відхилень; коригування змісту і методів діяльності системи державних органів і правових норм; перевірку пов'язану з оцінкою реального впливу політичних інститутів і норм на хід політичних процесів) [4; 335-336]. Тому весь політичний процес може бути представлено завдяки двохстадійній моделі:

1. Формулювання та маніфестація політичних вимог, яке здійснюється за прямого контакту з представниками влади через засоби масової інформації, референдуми, виборчу систему, страйки, мітинги, пікетування тощо.

2. Прийняття політичних рішень органами державної влади у відповідь на політичні вимоги соціальних суб'єктів. Зміст цих рішень покликаний задовольняти, узгоджувати та впорядковувати інтереси суспільних груп, запобігати виникненню конфліктних ситуацій. Основними суб'єктами розробки і прийняття політичних рішень виступають державна адміністрація та представницькі органи влади за участі експертів, спеціалістів, працівників наукових закладів.

Цікавою модифікацією подібної двохчленної класифікації політичного процесу можна вважати модель розроблену Б. Пауелом та Г. Алмондом. Так, зберігаючи у якості центральної тези ідею, що серцевиною політичного процесу є прийняття політичних рішень, вони, разом з тим, спробували вписати таким чином витлумачений політичний процес в більш широкий контекст артикуляції соціальних інтересів. В результаті чого вони отримали одразу ж дві дефініції політичного процесу. З одного боку, витлумачений у строгому сенсі, політичний процес виступає як прийняття та реалізація політичних рішень. З іншого ж боку, в своєму широкому значенні, політичний процес виявляється значно більш складним за своєю структурою, і розпочинається не в момент прийняття політичного рішення, і навіть не в момент збору інформації, а в

момент виникнення первинної артикуляції політичних інтересів. Тому, з цієї точки зору, елементами політичного процесу стають всі без винятку форми політичної участі, тобто такі дії як: участь громадян у виборах, будь-які спроби як з боку держави, так і інших громадян вплинути на політичний вибір, будь-які форми сприяння політичним партіям чи окремим суб'єктам політики (маються на увазі насамперед політичні кандидати), спроби розбудови каналів політичної комунікації для вирішення спільних проблем, будь-які контакти з представниками державної влади (державними службовцями та чиновниками), участь у будь-яких протестних акціях, підписання політичних петицій тощо. В свою чергу, кожна з зазначених дій має свою власну структуру і може нараховувати одразу ж декілька стадій [5; 125-128].

Намагаючись надати цілісної характеристики стадіям політичного процесу, а також основним політико-правовим чинникам, які супроводжують реалізацію кожної з них, варто все ж таки розпочинати не з поняття політичного рішення, а з такого першопочаткового факту (який служить основою та умовою будь-яких політичних процесів взагалі), яким є формування політичної системи.

Кажучи про стадії формування політичної системи мається на увазі насамперед діяльність певної спільноти людей, спрямована на інтеграцію їх загальних інтересів навколо визначеної цілі, яка досягається в ході діяльності політичних інститутів (центральним з яких є держава, чи точніше, – інститут державної влади).

Література:

1. Зеркин Д. П. Основы политологии. – Ростов н/Д: "Феникс", 1999. – 576 с.
2. Жакке Ж. -П. Конституционное право и политические институты. – М.: Юристъ, 2002. – 365 с.
3. Политология. Наука о политике / Под ред. В. П. Андрущенко, Н. И. Горлача. – К., Х.: ХГПУ, 2008. – 672 с.
4. Політологія / За ред. О. І. Семківа. – Львів: Світ, 2005. – 576 с.
5. Алмонд Г., Пауэлл Д., Стром К., Далтон Р. Сравнительная политология сегодня: Мировой обзор. – М.: Аспект-Пресс, 2009. – 537 с.